



**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Review of Saudelli, I. 'Mag ik uw identiteitskaart zien?': Een kwalitatief onderzoek naar identiteitscontroles uitgevoerd door de Belgische lokale politie (dissertatie Vrije Universiteit Brussel)
Woude, M.A.H. van der

Citation

Woude, M. A. H. van der. (2024). Review of Saudelli, I. 'Mag ik uw identiteitskaart zien?': Een kwalitatief onderzoek naar identiteitscontroles uitgevoerd door de Belgische lokale politie (dissertatie Vrije Universiteit Brussel). *Tijdschrift Voor Criminologie*, 66(1), 105-111. doi:10.5553/TvC/0165182X2024066001008

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4211914>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

‘Mag ik uw identiteitskaart zien?’ Een kwalitatief onderzoek naar identiteitscontroles uitgevoerd door de Belgische lokale politie

Maartje van der Woude

Saudelli, I. (2021). *‘Mag ik uw identiteitskaart zien?’ Een kwalitatief onderzoek naar identiteitscontroles uitgevoerd door de Belgische lokale politie (dissertatie Vrije Universiteit Brussel)*.

Controleren, selecteren en profileren in de schijnwerpers

Op 23 april 2021 promoveerde Inès Saudelli aan de Vrije Universiteit Brussel op het proefschrift *‘Mag ik uw identiteitskaart zien?’ Een kwalitatief onderzoek naar identiteitscontroles uitgevoerd door de Belgische lokale politie*. Met haar onderzoek schaaft Saudelli zich binnen de rijk bloeiende (inter)nationale literatuur over controleren, selecteren en profileren binnen de context van het politiewerk. In navolging van de Verenigde Staten is er inmiddels ook binnen Europa een flink aantal studies waarin deze thematiek, vaak ook gekoppeld aan vraagstukken over ongelijkheid en discriminatie, centraal staat (Gounev & Bezlov, 2006; Van der Leun & Van der Woude, 2011; Schclarek Mulinari & Keskinen, 2022; Bachelierie, 2020; Aston et al., 2023). Hierbij wordt gekeken naar verschillende typen politieoptreden waarbinnen op basis van discretionaire bevoegdheden keuzes moeten worden gemaakt tussen burgers: verkeerscontroles, migratiecontroles, terrorismebevoegdheden, preventief fouilleren etc. Ook de identiteitscontroles waar Saudelli zich op richt, passen in dit rijtje thuis (Rostas, 2005; Eijkman, 2010; Tóth & Kádár, 2014). Anders dan in de Verenigde Staten is het Europese onderzoek door de afwezigheid van politiedata waarin de raciaal-etnische herkomst van de burger die is gecontroleerd is opgenomen doorgaans kwalitatief van aard. Dit geldt ook voor het onderzoek van Saudelli, die zich richt op de praktijk van identiteitscontroles door de Belgische lokale politie.

Evenals in verschillende andere (Europese) landen, beschrijft Saudelli hoe de Belgische politie bij de toepassing van de identiteitscontroles een aanzienlijke mate van discretionaire vrijheid lijkt te genieten. In België is de basiswetgeving met betrekking tot identiteitscontroles vastgelegd in de Wet op het Politieambt en het Wetboek van Strafvordering. Deze wetgeving geeft politiebeambten de bevoegdheid om identiteitscontroles uit te voeren in het kader van hun taken in de handhaving van de openbare orde en de bestrijding van criminaliteit. Hoewel de wetgeving expliciet verbiedt om personen te controleren op basis van hun etnische afkomst, nationaliteit of huidskleur, blijkt uit onderzoek en praktijkervaringen dat politiebeambten toch vaak gebruikmaken van dergelijke kenmerken bij het uitvoeren van identiteitscontroles. De vraag welke factoren er precies in de ‘black box’ van het

discretionaire beslisproces (mede) een rol spelen, kan ook op basis van de internationale literatuur niet eenduidig worden beantwoord: organisatorische socialisatie, de bredere maatschappelijke context waarin etnische stereotypen en vooroordelen een rol spelen, een gebrek aan diversiteit binnen de politieorganisatie, maar ook het ontbreken van duidelijke richtlijnen en monitoringmechanismen kunnen bijdragen aan de mogelijkheid voor politiebeambten om etnisch te profileren (zie over de invloed van deze verschillende factoren ook Landman & Sollie, 2018; Van Meerteren et al., 2024).

In haar zoektocht naar duidelijkheid rondom de verschillende factoren die een rol spelen bij de discretionaire beslissingen die Belgische politieambtenaren nemen bij het uitvoeren van identiteitscontroles stelt Saudelli de volgende vraag centraal: 'Op welke wijze(n) komt het beslissingsproces van Belgische politiebeambten betreffende de praktijk van identiteitscontroles tot stand, hoe voeren zij deze politiebevoegdheid uit en hoe verantwoorden zij de toepassing ervan ten aanzien van zichzelf, collega's en (betrokken) burgers?'

Vijf delen, tien hoofdstukken

Het boek bestaat uit vijf delen, en ieder deel bestaat uit een of meerdere hoofdstukken. Deel I, 'Inleidend gedeelte', bestaat uit hoofdstuk 1 en betreft een introductie op het centrale onderwerp van het onderzoek: politieselectiviteit bij identiteitscontroles. Het hoofdstuk begint met een beschrijving van de achtergrond en relevantie van het onderwerp, waarbij wordt ingegaan op de maatschappelijke en politieke context waarin identiteitscontroles plaatsvinden. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan de relevantie van het onderwerp, de onderzoeksvraag, de gebruikte methoden en technieken, de theoretische kaders en de structuur en inhoud van het proefschrift. Deel II, 'State of the art', bestaat uit hoofdstuk 2 tot en met 4 en beoogt een overzicht te geven van de bestaande theoretische en empirische kennis en literatuur over identiteitscontroles uitgevoerd door de politie. In hoofdstuk 2 wordt uitgebreid ingegaan op de discretionaire ruimte die politiebeambten hebben bij de uitvoering van identiteitscontroles en de invloed van politiecultuur op selectieve beslissingen. Tot slot wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de relatie tussen politieselectiviteit en etnisch profileren. Hierbij wordt uitgelegd wat etnisch profileren is en hoe dit fenomeen zich verhoudt tot politieselectiviteit bij identiteitscontroles. Hoofdstuk 3 gaat dieper in op de interacties die plaatsvinden tussen politiebeambten en burgers tijdens de uitvoering van identiteitscontroles. De focus van dit hoofdstuk ligt voornamelijk op het microniveau, waarbij de ervaringen en percepties van zowel burgers als politiebeambten centraal staan. In deze context wordt onder meer gewezen op het belang van procedurele rechtvaardigheid (Tyler & Wakslak, 2004), maar wordt ook aandacht besteed aan de ervaringstheorie van May (2011), die zich richt op de innerlijke bewustzijnstoestanden en interpretaties van de sociale omgeving van zowel burgers als politiebeambten, met als doel om inzicht te verkrijgen in hoe deze subjectieve ervaringen de politionele interacties beïnvloeden. Het laatste hoofdstuk van dit theoretisch kader, hoofdstuk 4, richt zich op het verband tussen de uitvoering van identiteits-

controles en de impact daarvan op het vertrouwen dat burgers toekennen aan de politie. Hierbij wordt benadrukt dat de interacties die plaatsvinden op microniveau diepgaande gevolgen hebben voor het macroniveau. In de context van deze vertaalslag van micro naar macro bespreekt Saudelli uitvoerig het werk van Bottoms en Tankebe (2012) en het door hen gebezigde concept 'audience legitimacy' om de perceptie van legitimiteit door degenen over wie macht wordt uitgeoefend te belichten. Deel III van het proefschrift betreft een bespreking van de methodologie, waar ik in de volgende paragraaf nader bij stil zal staan. Deel IV van het proefschrift, 'Verwerking onderzoeksbevindingen', beslaat hoofdstuk 6 tot en met 9 en is een beschrijving van de uitkomsten van de analyse. Deze zal ik hieronder ook nader toelichten en laat ik hier dus nog even buiten beschouwing. In de slotbeschouwing, deel V, wordt er vervolgens uitgezoomd en gereflecteerd op de uitkomsten van het onderzoek.

Een nadere blik op de methoden

Zoals aangegeven vult het werk van Saudelli een gat in de literatuur over etnisch profileren. Er zijn weinig studies die op basis van etnografisch onderzoek écht een inkijkje bieden in de realiteit van het politiewerk op straat, met een focus op de vraag hoe beslissingen tot stand komen en hoe vooroordelen over ras en etniciteit daarbij mogelijk een rol spelen (voor uitzonderingen zie o.m. Çankaya, 2012; Van der Woude et al., 2016). De onderzoeker beschrijft in haar methodedeel ook de uitdagingen die gepaard gingen met het verkrijgen van toestemming voor het onderzoek en het verkrijgen van een informele toelating tot het veld. Ze benadrukt dat een formele toestemming voor het onderzoek niet noodzakelijkerwijs betekent dat er een informele toelating tot het veld is verkregen. Door aandacht te besteden aan haar 'arrival story' (Austin, 2020) en de uitdagingen die inherent zijn aan etnografisch onderzoek binnen het veiligheidsdomein, geeft het werk van Saudelli ook belangrijke handvatten én stof tot nadenken voor andere (junior) onderzoekers die zich op dit terrein bevinden.

Het onderzoek is dus gebaseerd op een etnografisch onderzoeksdesign, waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende dataverzamelmethodeën, waaronder observaties, informele veldgesprekken en diepte-interviews. Het onderzoek is exploratief van aard, omdat er in België tot nog toe weinig wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar identiteitscontroles. Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de wijze waarop politieambten identiteitscontroles uitvoeren, ervaren en verantwoorden, en om de impact van deze praktijk op de perceptie van de politie door burgers te onderzoeken. Saudelli heeft haar onderzoek uitgevoerd in twee politiezones in België, genaamd Diagonaal en Maraudijk. Deze politiezones behoren tot de twintig grootste politiekorpsen van België en hebben beide een drukbezocht en uitgestrekt territoriaal grondgebied. Door te kiezen voor politiezones met een aanzienlijk territoriaal grondgebied kon zij een breed scala aan situaties en contexten bestuderen om op die manier tot een diep inzicht over de praktijk van de identiteitscontroles door de Belgische politie te komen. Gedurende achttien maanden heeft Saudelli observaties uitgevoerd in verschillende situaties waarin

identiteitscontroles plaatsvonden. Deze observaties omvatten onder meer het bijwonen van identiteitscontroles door politiebeambten, het observeren van 72 interacties tussen politiebeambten en burgers tijdens identiteitscontroles, en het vastleggen van de context en omstandigheden waarin deze identiteitscontroles plaatsvonden. Naast de observaties is er een niet-gespecificeerd aantal informele veldgesprekken gevoerd met politieambtenaren. Het is echter niet duidelijk gespecificeerd met wie deze gesprekken precies zijn gevoerd. Het is mogelijk dat Saudelli deze gesprekken heeft gevoerd met politiebeambten van verschillende rangen en functies, om zo een breed scala aan perspectieven en ervaringen te verzamelen met betrekking tot de praktijk van identiteitscontroles door de Belgische politie. Daarnaast zijn er in totaal 37 interviews afgenomen met politiebeambten van verschillende rangen en functies, werkzaam in de politiezones Diagondaal en Maraudijk. Van de 37 deelnemende politiebeambten waren er 8 vrouwelijke en 29 mannelijke inspecteurs. De data-analyse tot slot is uitgevoerd op basis van een descriptieve en fenomenologische methode, niet zozeer gericht op het onderzoeken van causale verbanden, maar meer op het zo gedetailleerd mogelijk weergeven van gebeurtenissen (Van Manen, 2005; Gilbert, 2015; Petintseva & Zaitch, 2019) Deze methode omvat vaak het verzamelen van gegevens door observatie, enquêtes, interviews of andere vormen van dataverzameling en het analyseren van deze gegevens om patronen, trends of kenmerken te identificeren. In het geval van het proefschrift wordt gebruikgemaakt van een beschrijvende methode om de ervaringen van politiebeambten met identiteitscontroles te documenteren en te analyseren op basis van de centrale thema's die naar voren kwamen uit de interviews en observaties.

Bevestiging van bestaande beelden

Saudelli begint haar resultatensectie met een bespreking van haar bevindingen inzake de invloed van wetgeving op politiecontroles, specifiek de kloof tussen de basisopleiding van politiebeambten en de praktijk. De focus in deze bespreking ligt op de evolutie van het leerproces in het uitvoeren van identiteitscontroles gedurende de carrière van een politiebeambte. Saudelli wijst op de diversiteit in redenen voor controles en de complexiteit in het vinden van een gegronde reden hiervoor. Voorts bespreekt ze de rol van intuïtie in de besluitvorming van de politie en reflecteert ze op de vraag of het vermogen om criminaliteit te detecteren aangeboren is of aangeleerd. Zij onderzoekt gedragingen die worden gezien als 'verdacht', het gebruik van ogenschijnlijk triviale items als basis voor controles, en de onderlinge samenhang van locatie, tijd en criminele activiteit. Ze behandelt het concept van 'bekendheid' (in de literatuur ook wel aangeduid als *out-of-placeness*, zie bijvoorbeeld Schenker et al., 2023), dat van invloed is op de keuze van politiedoelwitten, mogelijke genderneutrale praktijken in het politiewerk, de perceptie van jeugd en onschuld, en het probleem van etnisch profileren. Daarnaast onderzoekt ze op klasse gebaseerd politiewerk, de invloed van kleding op verdenking, en de variabiliteit van verdenkingen gebaseerd op voertuigen. Het onderzoek toont aan dat er, ook in de Belgische context inzake de uitvoering van identiteitscontroles, sprake is van het handelen op basis van stereotypen en vooroordelen, met name ten aanzien

van etnische minderheden. Deze bevinding is in die zin niet verwonderlijk en had, zeker in een tijd waar er veel aandacht is voor etnisch profileren, ook de *main finding* van het onderzoek kunnen zijn. Echter, Saudelli gaat in haar werk verder en pakt deze eerste bevinding verder uit door haar aandacht van de persoon van de politieambtenaar te verplaatsen naar de (organisatorische) context waarbinnen deze ambtenaar wordt getraind en waarbinnen het werk moet worden uitgevoerd. Door deze lagen van complexiteit ook mee te hebben genomen in het kader van het etnografisch onderzoek vormt het proefschrift een belangrijke bijdrage aan discussies rondom etnisch profileren. Zo laat Saudelli, onder meer aansluitend bij de theorie van de situationele oordeelsvorming, zien dat de besluitvorming rond identiteitscontroles een complex samenspel is van verschillende factoren, waaronder professionele oordeelsvorming, interpretatie van situaties, maar ook de invloed van externe omstandigheden. Onder deze laatste categorie vallen onder meer de invloed van leidinggevend en de rol van administratieve lasten, maar ook de politietraining, politiedatabases, registratie-effecten en de dynamiek van de interacties tussen burgers en politiebeambten. Saudelli maakt inzichtelijk hoe binnen dit complexe samenspel van factoren en actoren ruimte is voor (geinstitutionaliseerde) geracialiseerde beelden over verdachte situaties en verdachte personen en hoe de praktijk rondom de uitvoering van identiteitscontroles, wegens de gebrekkige registratie van informatie, ondoorzichtig en moeilijk te controleren is.

Vernieuwde inzichten?

Het belang van transparantie en het verkrijgen én verschaffen van meer inzicht rondom de praktijk van de identiteitscontroles vormt een rode draad door de aanbevelingen en de bredere reflecties van Saudelli. Aan de hand van diep etnografisch veldwerk heeft ze het in de internationale literatuur vaak onderbelichte perspectief en handelen van de politie als uitvoerder van discretionaire bevoegdheden in kaart gebracht. In die zin draagt het onderzoek in empirische zin bij aan het verdiepen van de inzichten over etnisch profileren. Waar het proefschrift wat mij betreft te makkelijk overheen stapt en daarmee ook mogelijkheden tot theoretische vernieuwing laat liggen, is in de beperkte reflectie op het feit dat de theoretische concepten waarmee in het proefschrift wordt gewerkt, gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderzoek naar etnisch profileren in de Verenigde Staten. Dit onderzoek is doorgaans ook hoofdzakelijk kwantitatief. Anders dan de observatie dat er een leemte is in de internationale vakliteratuur wat betreft het bestuderen van identiteitscontroles vanuit het perspectief van de politie zelf, staat Saudelli niet stil bij wat de implicaties zijn van het werken met theoretische inzichten die afgeleid zijn uit de Amerikaanse context en werkelijkheid rondom policing. Wat betekenen de uitkomsten van haar onderzoek in het licht van de houdbaarheid van deze concepten in de Belgische context? Welke nieuwe theoretische inzichten heeft de Belgische casus opgeleverd? Of wellicht een aanscherping van bestaande inzichten? Saudellilaat mijns inziens kansen voor meer theoretische reflectie onbenut door het uitblijven van een diep engagement met de sterk Amerikaans gekleurde literatuur in relatie tot de specifieke kenmerken van de Belgische casus.

Een ander punt dat hier nauw bij aansluit, betreft de aanbevelingen die de auteur doet. Veel van deze aanbevelingen zijn ook door anderen gedaan: het invoeren van stopformulieren, het oprichten van allerlei soorten ‘oversight’ committees binnen de politie, al dan niet ook met daarin een rol voor burgers weggelegd (middels burgerparticipatie), en het investeren in de training van politieambtenaren, waarbij er (meer) expliciet aandacht zou moeten worden besteed aan biastraining en de effecten van bias in het dagelijks werk (Landman, 2015; Landman & Kleijer-Kool, 2016; Machado & Lugo, 2021; Miller et al., 2020; Headley, 2021). Wanneer we kijken naar de internationale literatuur over etnisch profileren, dan sluiten deze suggesties naadloos aan bij wat daarin – naast het vergroten van de diversiteit binnen politieteams – als mogelijke interventies ter bestrijding van etnisch profileren wordt voorgedragen. Echter, uit deze literatuur blijkt ook dat er weinig zicht is op de mate waarin deze interventies daadwerkelijk effectief zijn in de praktijk. Sterker nog, voor zover er studies zijn die kijken naar deze vraag, worden er soms tegenstrijdige effecten gevonden (zie hierover de systematische literatuurstudies van Landman & Sollie 2018; Van Meeteren et al., 2024). Een diepgaandere bespreking van deze beperkte kennis over ‘wat nou echt werkt’ in de strijd tegen selectief politietoedred, en daarmee ook een relativering van de geopperde aanbevelingen, zou mijns inziens gepast zijn geweest.

Echter, al met al laat dit proefschrift het belang zien van kwalitatief onderzoek naar actoren binnen het domein van de criminaliteitsbestrijding en rechtshandhaving. Juist door dit type onderzoek wordt een wereld die voor velen met sluiers is omhuld meer zichtbaar, wat an sich bijdraagt aan meer transparantie en mogelijk zelfs ook begrip voor de complexe kaders en structuren waarin en waarbinnen soms moet worden opgetreden. Tegelijkertijd kan dergelijk onderzoek de gelaagdheid – en daarmee ook de hardnekkigheid – van schadelijke praktijken als etnisch profileren in kaart brengen. De zoektocht naar échte oplossingen begint met dit diepere inzicht en daaraan levert het proefschrift van Saudelli een waardevolle bijdrage.

Literatuur

- Aston, E., Rowe, M., Fazekas, J., Lennon, G., & De Kimpe, S. (2023). Police stops: a comparative perspective on governance. In E. Aston, S. De Kimpe, J. Fazekas, G. Lennon, & M. Rowe (Eds.), *Governing police stops across Europe* (pp. 1-17). Springer International Publishing.
- Austin J.L. (2020). Accessing lifeworlds: getting people to say the unsayable. In M. de Goede, E. Bosma, & P. Pallister-Wilkins (Eds.), *Secrecy and methods in security research: a guide to qualitative fieldwork* (pp. 97-111). Routledge.
- Bachelier, S. (2020). Chasing down foreigners at the French-Italian border (Hautes-Alpes) as a matter of social and racial policing. *Journal of Alpine Research – Revue de géographie alpine*, (108-2). <https://doi.org/10.4000/rga.7248>
- Bottoms, A., & Tankebe, J. (2012). Beyond procedural justice: A dialogic approach to legitimacy in criminal justice. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 102(1), 119-170.
- Cankaya, S. (2012). *De Controle van Marsmannetjes en ander Schorriemorrie*. Boom Lemma.

- Eijkman, Q. (2010). Has the genie been let out of the bottle? Ethnic profiling in the Netherlands. *The Journal of Law and Social Justice*, 5(2), 1-21.
- Gounev, P., & Bezlov, T. (2006). The Roma in Bulgaria's criminal justice system: from ethnic profiling to imprisonment. *Critical Criminology*, 14(3), 313-338.
- Headley, A. M. (2021). Accountability and police use of force: Interactive effects between minority representation and civilian review boards. *Public Management Review*, 24(4), 1-23.
- Landman, W. (2015). *Blauwe patronen. Betekenisgeving in politiewerk*. Boom Lemma.
- Landman, W., & Kleijer-Kool, E. (2016). *Boeven vangen. Een onderzoek naar proactief politieoptreden*. Politie en Wetenschap.
- Landman, W., & Sollie, H. (2018). *Een internationale literatuurstudie naar effecten van interventies*. Politie en Wetenschap.
- Machado, M. A., & Lugo, A. M. (2021). A behavioral analysis of two strategies to eliminate racial bias in police use of force. *Behavior Analysis in Practice*, 15(4), 1221-1231.
- May, T. (2011). *Social research: Issues, methods and process*. Open University Press.
- Miller, J., Quinton, P., Alexandrou, B., & Packham, D. (2020). Can police training reduce ethnic/racial disparities in stop and search? Evidence from a multisite UK trial. *Criminology & Public Policy*, 19, 1259-1287.
- Petintseva, O., & Zaitch, D. (2019). 'Betrokken' onderzoeksmethoden in criminologisch onderzoek. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 2019(3), 3-7.
- Rostas, I. (2005). ID checks and police raids: ethnic profiling in Central Europe. *Justice Initiatives*, 26-31.
- Schclarek Mulinari, L., & Keskinen, S. (2022). Racial profiling in the racial welfare state: examining the order of policing in the Nordic region. *Theoretical Criminology*, 26(3), 377-395.
- Schenker, L., Sylvan, D., Arcand, J. L., & Bhavnani, R. (2023). Segregation and 'out-of-placeness': the direct effect of neighborhood racial composition on police stops. *Political Research Quarterly*, 76(4), 1646-1660.
- Tóth, B. M., & Kádár, A. (2014). Ethnic profiling in ID checks by the Hungarian police. In L. Weber, & B. Bowling (Eds.), *Stop and search* (pp. 31-42). Routledge.
- Tyler, T. R., & Wakslak, C. J. (2004). Profiling and police legitimacy: procedural justice, attributions of motive, and acceptance of police authority. *Criminology*, 42(2), 253-282.
- Van der Leun, J. P., & van der Woude, M. A. (2011). Ethnic profiling in the Netherlands? A reflection on expanding preventive powers, ethnic profiling and a changing social and political context. *Policing and Society*, 21(4), 444-455.
- Van der Woude, M. A. H., Brouwer, J., & Dekkers, T. J. M. (2016). *Beslissen in grensgebieden: een onderzoek naar het Mobiel Toezicht Veiligheid zoals uitgevoerd door de Koninklijke Marechaussee*. Boom criminologie.
- Van Manen, M. (2005). Fenomenologie: een kwalitatieve stroming met een verscheidenheid aan tradities. *Kwalon*, 10(1), 30-36.
- Van Meeteren, M., Van der Woude, M.A.H., Mutsaers, P., De Vries, I., Hageman, N., Van der Leun, J.P., & Terlouw, A. (2024). *Etnisch profileren door de politie; een systematische literatuurstudie toegespitst op de Nederlandse context*. Wetenschappelijk Onderzoeks- en Datacentrum.